

Zespół do Spraw Dobrych Praktyk Akademickich

Zespół do Spraw Dobrych Praktyk Akademickich działa przy Ministrze Nauki i Szkolnictwa Wyższego. W jego skład wchodzi:

prof. dr hab. Jan Hartman – Przewodniczący

dr hab. Andrzej Adamski

prof. dr hab. Grzegorz Gładyszewski

dr hab. Daria Lipińska-Nałęcz

ks. prof. dr hab. Janusz Mariański

prof. dr hab. Grzegorz Racki

prof. dr hab. Grażyna Skąpska

dr hab. Roman Sławeta

prof. dr hab. Wojciech Tomasik

dr hab. Aleksandra Wiktorowska

dr hab. Marek Wroński

Do zadań Zespołu należy:

1. Formułowanie opinii i wniosków w sprawach dotyczących naruszania dobrych praktyk w nauce i szkolnictwie wyższym;
2. Prowadzenie prac związanych z określeniem zasad dobrych praktyk w nauce i szkolnictwie wyższym, w tym zasady przejrzystości w recenzowaniu prac naukowych, prac doktorskich, prac habilitacyjnych i wniosków o przyznanie środków finansowych na badania naukowe lub prace rozwojowe oraz ograniczających naruszanie dobrych praktyk akademickich;
3. Opiniowanie i analizowanie propozycji rozwiązań, w szczególności w zakresie definicji plagiatu, zmian prawa autorskiego i poszanowania praw własności intelektualnej;
4. Formułowanie opinii i propozycji rozwiązań systemowych w zakresie działalności rzeczników i komisji dyscyplinarnych;
5. Formułowanie opinii i wniosków w sprawach skierowanych przez Ministra, dotyczących w szczególności:
 - a) postępowania uchybiającego obowiązkom nauczyciela akademickiego lub godności

- zawodu nauczycielskiego,
- b) nepotyzmu,
 - c) nadużycia władzy,
 - d) prowadzenia działalności konkurencyjnej wobec własnej uczelni, instytutu badawczego, instytutu naukowego lub pomocniczej jednostki naukowej Polskiej Akademii Nauk,
 - e) braku poszanowania praw własności intelektualnej,
 - f) stosowania kryteriów pozamerytorycznych w ocenie pracy nauczycieli akademickich, pracowników naukowych oraz studentów,
 - g) dyskryminacji,
 - h) podważania autorytetu oraz kompetencji naukowych i uprawnień,
 - i) mobbingu,
 - j) konfliktu interesów;
6. Współpraca z komisją do spraw etyki w nauce przy Polskiej Akademii Nauk;
 7. Współpraca z rektorami uczelni oraz rzecznikami dyscyplinarnymi przy Radzie Głównej Szkolnictwa Wyższego w zakresie spraw dyscyplinarnych nauczycieli akademickich.

Najważniejsze tezy opracowania Zespołu do Spraw Dobrych Praktyk Akademickich pt. *Rzetelność w badaniach naukowych oraz poszanowanie własności intelektualnej*

I RZETELNOŚĆ W BADANIACH NAUKOWYCH I PROCEDURACH GRANTOWYCH

1. Niedbalstwo i ignorancja metodologiczna

Najpospolitszym przewinieniem w badaniach naukowych jest niedbalstwo. Wyraża się ono w nieprofesjonalnym z metodologicznego punktu widzenia planie badawczym, niedbałym prowadzeniu czynności badawczych, powierzchownej analizie zgromadzonego materiału empirycznego, niestarannej redakcji publikacji naukowych i słabym zabezpieczeniu dokumentacji badawczej.

Każdy naukowiec ma obowiązek prowadzić swoje badania ze znanym metody naukowe, w sposób zgodny z regułami sztuki badawczej, z szacunkiem dla współpracowników i uczestników badań oraz dla środowiska społecznego i przyrodniczego, w którym działa.

2. Badania pozorne i zbędne

Rzetelne badanie naukowe nie może być uzasadnione w pierwszym rzędzie potrzebami kariery akademickiej, lecz istotnymi brakami wiedzy.

3. Nadużycia metodologiczne

Całkowicie niedopuszczalne jest fałszowanie, zmyślanie lub fabrykowanie danych naukowych, np. przez pozorowany eksperyment lub obserwację albo przez modyfikowanie rzeczywistych wartości liczbowych charakteryzujących wyniki badawcze w sposób zgodny z predykcją hipotezy badawczej.

Mianem nadużycia metodologicznego należy określić w pierwszym rzędzie manipulowanie danymi oraz samą hipotezą badawczą.

Tendancyjny dobór próby, czasu i terytorium do badań statystycznych, tendencyjna analiza danych, pomijanie danych niewygodnych dla testowanej hipotezy, dobieranie korzystnych z punktu widzenia obrony testowanej hipotezy warunków brzegowych dla zakłóceń i inne tego rodzaju manipulacje, podobnie jak formułowanie hipotezy post hoc pasujących do uzyskanych danych – to przykłady nadużyć i fałszerstw naukowych.

Wielkie znaczenie dla zwalczania nadużyć metodologicznych ma programowanie wysokich standardów odnośnie do części krytycznej opracowania publikacji naukowej, a więc dyskusji wyników.

4. Rzetelne projektowanie i rozliczanie badań. Konflikt interesu w procedurach grantowych

Rzetelność procedur grantowych, uczciwe, kompetentne i sprawiedliwe ocenianie składanych wniosków, a także sumienny nadzór nad wykonywaniem umów grantowych oraz skrupulatne rozliczanie zakończonych projektów jest źródłem zdrowych stosunków w środowisku naukowym.

Obowiązki etyczne związane z procedurami grantowymi spoczywają na wszystkich ich uczestnikach – badaczach składających wnioski, recenzentach, ekspertach i członkach instytucjonalnych gremiów decyzyjnych.

Etos nauki, a w tym wolność badań i niezależność badacza w zakresie czynności naukotwórczych, musi być dla każdego naukowca wartością nadrzędną w stosunku do wartości życia gospodarczego i politycznego.

Każda sytuacja i okoliczność, z powodu której recenzent, ekspert lub członek gremium (panelu) decydenckiego może odczuwać presję, by wydać określoną opinię (negatywną albo pozytywną), a więc utrudniająca mu zachowanie pełnego obiektywizmu, stanowi tzw. konflikt interesów.

5. Zgłaszanie zastrzeżeń i wątpliwości. Zawiadamianie o nadużyciach

Zarówno w odniesieniu do procedur grantowych, jak i wszelkich innych obszarów działalności akademickiej i naukowej, obowiązywać musi zasada ochrony osób zgłaszających w dobrej wierze zastrzeżenia i wątpliwości.

Zawiadomienie tego rodzaju składa się w sposób jawny (nigdy anonimowo), jakkolwiek w niektórych wypadkach autor zawiadomienia ma prawo oczekiwać od adresata zachowania dyskrecji i nieujawniania personaliów.

6. Raportowanie o wynikach badań i ich rozliczenie

Negatywny wynik badań naukowych nie jest błędem ani porażką, gdyż oznacza przyrost wiedzy naukowej. Zdając sprawę z przebiegu i rezultatów badań naukowych, nie wolno tuszować negatywnego charakteru osiągniętych rezultatów ani tym bardziej mu zaprzeczać.

Uczciwość ogromnej większości naukowców i nietolerowanie nadużyć, w połączeniu z dojrzałym i krytycznym stosowaniem narzędzi biurokratycznych, to podstawa zdrowych, opartych na zaufaniu i racjonalnych stosunków akademickich.

II. RZETELNA ATRYBUCJA AUTORSTWA

1. Zasada posłuszeństwa prawu

Prawo polskie nie pozbawia praw autorskich nikogo, kto wniósł choćby najskromniejszy, lecz samodzielny i twórczy wkład w powstanie dzieła. Współautorem jest więc każdy, kto napisał niewielki nawet jego fragment, wniósł jakikolwiek twórczy wkład jego koncepcję lub układ, brał udział w projektowaniu badań naukowych, których wynikiem jest dany utwór.

2. Zasada sprawiedliwości

Dobłą praktyką jest oznaczanie wkładu w powstanie dzieła w formie podziękowań lub informacji redakcyjnej, mówiącej zwięźle o tym, kto i w jaki sposób przyczynił się do powstania dzieła w jego ostatecznym kształcie.

Wyróżniony pierwszym miejscem współautor to osoba, która, bez względu na swoje stanowisko i status naukowy, wniosła zdecydowanie największy twórczy wkład w powstanie dzieła. Naganne jest przypisywanie roli głównego autora osobie, która, faktycznie nie będąc autorem, jest jedynie szefem placówki, w której prowadzono badania wykorzystane w danej pracy, albo przełożonym jej współautorów.

3. Zasada prawdomówności i jawności

Zgodne ze stanem faktycznym i kompletne określenie autorstwa dzieła jest jednym z warunków jego naukowej wiarygodności. Społeczność naukowa ma prawo wiedzieć, kto stworzył dane dzieło i kto odpowiada za jego treść.

W redagowaniu przypisów obowiązuje zasada, iż podana informacja wyraźnie wskazuje, skąd pochodzi wykorzystany (zacytowany) lub zreferowany fragment. Niedopuszczalne jest przemilczanie czyjegoś pośrednictwa, tzn. tego, że źródłem wykorzystanego (zacytowanego) lub zreferowanego fragmentu jest publikacja innego autora, nie zaś teks oryginalny.

III. Poszanowanie własności intelektualnej i uczciwość autorska

1. Plagiat

Poszanowanie własności intelektualnej nie powinno ograniczać się do przestrzegania przepisów prawa¹. W sensie etycznym polega ono zarówno na niewymuszonym respektowaniu prawa, jak i na dobrej woli oddania sprawiedliwości każdej osobie i instytucji, która wniosła wkład do treści utworu, ogłaszanego drukiem lub upublicznianego w jakikolwiek inny sposób.

Ogłaszając dowolny utwór, należy w szczególności wystrzegać się przywłaszczania wyników cudzych badań, plagiatu, autoplgiatu, lub niezgodnej z prawdą atrybucji autorstwa, a także nierzetelnej notacji bibliograficznej.

Każda sekwencja słów bądź znaków niejęzykowych, która – nie będąc powszechnie stosowaną w danej dyscyplinie naukowej formułą bądź utartą (i powtarzalną) kompozycją – została przez autora przejęta z określonego źródła i wprowadzona do stworzonego przez niego utworu, wymaga jednoznacznego wskazania tego źródła.

Kto przywłaszcza sobie cudzy utwór lub jego fragment, bez względu na jego wielkość, poprzez całkowite pominięcie informacji o źródle bądź podanie jej w formie niepozwalającej odbiorcy zidentyfikować zapożyczonych elementów utworu, ten dopuszcza się plagiatu.

Przestępstwo, jakim jest plagiat, narusza nie tylko dobra osobiste autorów przywłaszczonych treści, lecz również stanowi szkodę publiczną, poprzez wprowadzenie w błąd opinii publicznej oraz obniżenie stopnia zaufania do nauki.

2. Nieuczciwe dysponowanie własnym dorobkiem – autoplgiat

Jako zasadę dobrej praktyki należy przyjąć, że w każdej publikacji własnej i w każdym przypadku wygłaszania własnego (odczytu, wykładu, prezentacji), kiedy wykorzystuje się wcześniej opublikowane własne utwory, trzeba powtarzane fragmenty wyraźnie zaznaczyć w podobny sposób, w jaki zaznacza się zapożyczenia lub cytaty z cudzych prac.

Wyboru dokonał: dr hab. Mirosław Michalik

Pełnomocnik Dziekana Wydziału Filologicznego ds. Nauki

¹ Por. Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, Ustawę z dnia 30 czerwca 2000 r. Prawo własności przemysłowej, Ustawę z dnia 27 lipca 2001 r. o ochronie baz danych, Ustawę z dnia 16 kwietnia 1993 o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji.

